

УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ

У статті уточнено педагогічні умови формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі. Виокремлено й охарактеризовано спрямованість як педагогічну умову, яка найбільш ефективно впливає на формування майбутніх перекладачів як компетентних фахівців та комунікативної особистості, готової до діяльності в авіаційній галузі.

Ключові слова: педагогічні умови, професійно-комунікативна компетентність, професійна спрямованість, діяльність в авіаційній галузі.

Постановка проблеми. Проблема якості освіти завжди перебувала в полі зору як педагогічної теорії, так і практики. У затвердженій Указом Президента України «Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті», Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», міжнародних документах щодо модернізації системи освіти наголошено на необхідності забезпечення високої якості професійної освіти та конкурентоспроможності майбутніх фахівців.

Однак на сучасному етапі суспільного розвитку проблема якості підготовки майбутніх фахівців набула нового звучання. Якість освіти сьогодні розглядається як найважливіший фактор стійкого розвитку країни, її технологічної, економічної, інформаційної та моральної безпеки.

В умовах економічної нестабільності особливого значення набуває підготовка висококваліфікованого конкурентоспроможного фахівця, готового до ефективного виконання професійної діяльності. Це стосується й фахівців із перекладу. Процеси глобалізації та інтеграції, до яких долучена Україна, визначили нові пріоритети у формуванні у вищих навчальних закладах професійної компетентності майбутніх перекладачів, здатних продуктивно діяти й спілкуватися в авіаційній галузі. З огляду на зазначене постала необхідність обґрунтування педагогічних умов щодо організації та здійснення цього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за темою наукового пошуку засвідчує, що проблему формування професійної компетентності майбутніх фахівців досліджувало багато науковців, зокрема, Г. Васянович, А. Вербицький, С. Гончаренко, Р. Гуревич, О. Дахіна, Е. Зеєр, І. Зимня, А. Маркова, В. Петрук та інші. Існують різні підходи й щодо трактування дефініції терміна «педагогічні умови», про що свідчать результати досліджень А. Дьоміна, І. Зязюна, Н. Кузьміної, І. Лернера, І. Підласого, О. Пехоти, В. Радкевич. Однак вчені схиляються до думки, що ними є ті обставини, які ефективно впливають на формування конкурентоспроможних фахівців різних професій і спеціальностей. Так, Ю. Бабанський зазначав, що «ефективність педагогічного процесу закономірно залежить від умов, в яких він проходить» [3, с. 78].

Метою нашої статті є відбір найбільш точного значення поняття «педагогічні умови» та обґрунтування педагогічних умов формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі.

Викладення основного матеріалу дослідження. Для ефективної підготовки спеціаліста, формування тих чи інших якостей і властивостей його особистості, виникає потреба у створенні певних (організаційних, соціальних, економічних, психологічних, педагогічних) умов.

У науковій літературі подається наступне визначення поняття «умова»: 1) «все те, від чого залежить інше»; 2) «середовище, умови, в яких перебувають і без яких не можуть існувати предмети, явища» [12, с. 398]. У педагогіці вищої школи умови розглядають як сукупність об'єктивних можливостей, змісту, форм, методів, педагогічних прийомів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення поставлених у дослідженні завдань [2, с. 415]. Ми погоджуємося з визначенням, згідно з яким педагогічні умови – це комплекс засобів, спрямованих на формування професійної компетентності майбутнього фахівця, які забезпечують перехід на більш високий рівень її сформованості [10, с. 336].

У сучасній педагогічній теорії існує також термін «організаційно-педагогічні умови». Їх визначають як:

- функціональну впорядкованість суб'єкт-об'єктних відносин учасників педагогічного процесу;
- обставини, які змінюють (пришвидшують, стимулюють або загальмовують) формування та

розвиток освітніх явищ, процесів, систем, рис особистості [8, с. 115].

Результати наукових досліджень є вірогідними, коли підтверджені експериментально. Ефективність експериментальної методики значною мірою залежить від того, наскільки точно визначено педагогічні умови її реалізації. На процес ефективної підготовки компетентного фахівця кожної галузі впливають різні умови: організаційні, соціальні, економічні, психологічні та педагогічні. Формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі також потребує створення певних умов. Уточнимо їх значення.

У науковому знанні пропонується таке визначення феномена «умова»: 1) необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь; 2) правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь [1, 50]. Системний аналіз психолого-педагогічних та філософських джерел дає можливість розглядати категорію «умови» як складову будь-якого процесу, зокрема і процесу формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі у процесі фахової підготовки.

У педагогіці вищої школи педагогічні умови розглядають як сукупність об'єктивних можливостей, змісту, форм, методів, педагогічних прийомів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення поставлених у дослідженні завдань. Виходячи з положень, обґрунтованих такими вченими, як А. Алексюк, В. Андрєєв, А. Аюрзанайн, О. Бражнич, Н. Іпполітова, П. Підкасистий, вважаємо, що термін «педагогічна умова» – це певна обставина, яка впливає (прискорює чи гальмує) на формування та розвиток педагогічних явищ, процесів, систем, якостей особистості [4, с. 125].

На думку О. Бражнич, «педагогічні умови є сукупністю об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей здійснення педагогічного процесу, що забезпечує успішне досягнення поставленої мети» [4, с. 46]. Науковці А. Алексюк, А. Аюрзанайн, П. Підкасистий під педагогічними умовами розуміють чинники, що впливають на процес досягнення мети, при цьому поділяють їх на:

а) зовнішні: позитивні відносини викладача і студента; об'єктивність оцінки навчального процесу; місце навчання, приміщення, клімат тощо;

б) внутрішні (індивідуальні): індивідуальні властивості студентів (стан здоров'я, властивості характеру, досвід, уміння, навички, мотивація тощо).

Зазначимо, що спільною рисою всіх визначень цього поняття є спрямованість умов на вдосконалення взаємодії учасників педагогічного процесу при вирішенні конкретних педагогічних завдань [10]; вони являють собою «комплекс засобів, спрямованих на формування професійної компетентності майбутнього фахівця, які забезпечують перехід на більш високий рівень її сформованості» [10, с. 178].

Під час виокремлення педагогічних умов формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі було враховано такі чинники:

1) особистісну мотивацію майбутніх перекладачів;

2) науково-структурний зміст професійної підготовки;

3) наявність об'єктивної діагностичної методики рівнів сформованості професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційного профілю.

Логіка започаткованого дослідження зумовила визначення таких педагогічних умов ефективної реалізації навчально-виховного процесу з формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі:

– спрямованість діяльності викладача на формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів;

– вмотивованість студентів-майбутніх перекладачів авіаційної галузі щодо формування професійно-комунікативної компетентності у процесі оволодіння фахом;

– урахування компетентнісного, діяльнісного та контекстного підходів у процесі формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі;

– організація навчально-виховного процесу з урахуванням наявного рівня сформованості професійно-комунікативної компетентності та з використанням змісту, форм, методів, які формують комунікативну особистість компетентного перекладача, готового до діяльності в авіаційній галузі.

Однак, на нашу думку, професійно-комунікативна спрямованість навчання є визначальною при формуванні професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі.

Проблему професійної спрямованості вивчали багато вчених (В. Безрукова, О. Власенко,

В. Волкова, Р. Гуревич, І. Козловська, Н. Ничкало, Є. Павлютенков та ін.). Зазначимо, що єдиної думки щодо визначення цього поняття не існує, що свідчить про його складність. Окрім того, зауважимо, що дослідники вирізняють такі поняття, як «професійна спрямованість», «професійна спрямованість особистості», «професійна спрямованість навчання», «професійна спрямованість навчання фундаментальних дисциплін».

Розглянемо декілька дефініцій цих понять.

Л. Сергієнко [14] характеризує професійну спрямованість зокрема формування особистості як інтегративну рису особистості. Г. Кашканова визначає професійну спрямованість навчання як цілеспрямовану взаємодію викладача та студентів, у процесі якої засвоюються знання, уміння, навички певної професії [9, с. 17]. О. Дубінчук пропонує розглядати професійну спрямованість як принцип, характеризуючи її як основу зв'язку загального знання та способів його застосування з певними конкретними знаннями (техніка, технологія) та прийомами використання на рівні однієї або декількох професій [7, с. 42]. Л. Шевченко вважає, що професійна спрямованість – це складне, багатогранне утворення, яке є результатом формування системи ціннісних мотивів, які спонукають особистість до засвоєння нею професійних знань, умінь, навичок та способів їх творчого використання на практиці [15, с. 207]. Г. Кашканова зазначає, що професійна спрямованість – це один із найважливіших засобів активізації навчально-виховного процесу, який здатний забезпечити необхідну професійну підготовку студентів у процесі навчання. Професійна спрямованість становить якісну характеристику особистості, утворену сукупністю певних ціннісних орієнтацій, переконань, схильностей та здібностей, які виявляються в мотивах вибору професії [9, с. 16].

Д. Щербакова зазначає, що професійна спрямованість – це провідна інтегральна риса особистості, характерною ознакою якої є вибіркове і мотиваційне ставлення індивіда до вибору професії відповідно до покликання й ідеалів, світогляду й інтересів. Структура професійної спрямованості складається зі змістової сторони намірів чи планів індивіда щодо вибору галузі, професії, спеціальності, функціональної придатності особистості (схильностей і здібностей), мотиваційної сфери (обґрунтування вибору) і психологічної готовності до роботи за обраною професією [16, с. 2] та в певному напрямі.

Професійна спрямованість, як зазначає О. Гулай, забезпечує глибокий взаємозв'язок між фундаментальною та професійною складовими підготовки майбутнього фахівця. Реалізація професійної спрямованості пов'язана із формуванням мотиваційної сфери як основи професійної спрямованості особистості [5, с. 87]. На підставі аналізу результатів дослідження О. Гулай акцентуємо увагу на важливих функціях професійної спрямованості в педагогічному процесі. Основною є регулятивна функція, що полягає у регулюванні процесу навчання: співвідношенні фундаментальної та профілюючої компонент; відборі змісту, обсягу й логіки викладу матеріалу; виборі адекватних методів, засобів і форм організації навчання; забезпеченні інтеграції загальної і професійної освіти; створенні умов для якісної професійної підготовки. Крім того, професійна спрямованість виконує ще такі функції: має загальний стимулювальний вплив на навчальну діяльність; є важливою внутрішньою умовою розвитку особистості; позитивно впливає на якість знань, умінь і навичок студентів, на їхню глибину й дієвість, міцність і стійкість; регулює перебіг розумових процесів і сприяє інтелектуальному розвитку особистості; спонукає до самостійної пошукової, творчої діяльності [5, с. 88].

Д. Щербакова визначила два етапи формування професійної спрямованості. Перший етап закінчується вихованням інтересу до діяльності з оволодіння професією і становить нижчу стадію розвитку професійної спрямованості. Вища стадія виявляється у вигляді схильностей, рис і переконань особистості. Другий етап завершується готовністю спеціаліста до самостійної професійної діяльності [16, с. 2 – 3]. Автор зазначає, що структура професійної спрямованості та її зміст змінюються разом з особистісним зростанням фахівця. Розвиток професійної спрямованості у процесі навчання призводить до особистісного і професійного росту [16, с. 4].

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що формуванню професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі сприяє реалізація педагогічних умов, які спрямовані на успішне досягнення поставленої мети з формування професійно-комунікативної особистості й забезпечення вдосконалення навчально-виховного процесу. Ми вважаємо, що формування професійної спрямованості навчання майбутніх перекладачів авіаційної галузі має важливе значення, адже сприяє закріпленню позитивного ставлення та інтересу до майбутньої професії, вдосконаленню знань, умінь та навичок студентів, набуттю досвіду професійно-комунікативної діяльності, формуванню професійно важливих якостей, актуальних не лише для

продуктивної перекладацької, а й комунікативної діяльності в галузі цивільної авіації.

Список використаних джерел:

1. Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/umova>
2. Андреев А. Знания или компетентность? / А. Андреев // Высшее образование в России. – 2005. – № 2. – С. 3–11.
3. Бабанский Ю. К. Педагогика. Ее предмет, основные категории и методологические основы // Педагогика : Учебное пособие для студентов пединститутков / Под ред. Ю. К. Бабанского. – М. : Педагогика, 1988. – 479 с.
4. Бражнич О. Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / О. Г. Бражнич. – Кривий Ріг, 2001. – 238 с.
5. Гулай О. І. Методичні основи формування фундаментальної складової професійної компетентності фахівців будівельного профілю : монографія / за наук. ред. д-ра пед. наук, проф. Л. М. Романишиної. – Луцьк : РВВ ЛНТУ, 2013. – 296 с.
6. Гуревич Р. С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах : [Монографія] / Р. С. Гуревич; наук. ред. С. У. Гончаренко. – К. : Вища школа, 1998. – 229 с.
7. Дубінчук О. С. Дидактичні основи профілювання природничо-наукової підготовки учнів зі змісту математичної освіти в професійно-технічних училищах // Педагогіка : наук. метод. зб. – К., 1993.
8. Зубко А. М. Організаційно-педагогічні умови удосконалення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів : дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / А. М. Зубко; Центральний ін-т післядипломної педагогічної освіти АПН України. – К., 2002. – 240 с
9. Кашиканова Г. Г. Ігрові форми навчання загальнотехнічним дисциплінам як засіб формування професійної спрямованості студентів : монографія / Г. Г.
10. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання : навч. посіб. / А. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. І. Підкасистий, [та ін.]. – К. : ІСДО, 1993. – 336 с.
11. Педагогічна майстерність / За ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища школа, 1997. – 349 с.
12. Педагогика. Учебное пособие для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей / Под ред. П. И. Пидкасистого. – М. : Педагогическое общество России, 1998. – 640 с.
13. Плужник И. Л. Формирование межкультурной коммуникативной компетенции студентов гуманитарного профиля в процессе профессиональной подготовки : автореф. дисс. на соиск. науч. степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / И. Л. Плужник. – Тюмень, 2003. – 29 с.
14. Сергієнко Л. Г. Реалізація професійної спрямованості навчання фізики студентів гірничих спеціальностей технічних вузів : автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. Г. Сергієнко. – К., 1997. – 22 с.
15. Шевченко Л. М. Професійна спрямованість : методологічний аспект // Наук. Вісн. – К., 2005. – Вип. 88. – С. 204–215.
16. Щербакова Д. К. Розвиток професійної спрямованості студентів вищих навчальних закладів [Електронний ресурс] / Д. К. Щербакова. – // Режим доступу
17. Ягупов В. В. Педагогіка : Навч. посібник / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.
18. Якунин В. А. Обучение как процесс управления : Психологические аспекты / В. А. Якунин. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1988. – 375 с.

Н. П. Белоус

УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В БУДУЩИХ ПЕРЕВОДЧИКОВ АВИАЦИОННОЙ ОТРАСЛИ

Резюме. В статье уточнены педагогические условия формирования профессионально-коммуникативной компетентности будущих переводчиков авиационной отрасли. Выделено и охарактеризовано педагогическую направленность, как педагогическое условие, которое наиболее эффективно влияет на формирование будущих переводчиков как компетентных специалистов и коммуникативной личности, готовых к деятельности в авиационной отрасли.

Ключевые слова: педагогические условия, профессионально-коммуникативная компетентность, профессиональная направленность, деятельность в авиационной отрасли.

N. Belous

**TERMS FORMATION OF PROFESSIONAL AND COMMUNICATIVE COMPETENCE
IN THE FUTURE TRANSLATORS AVIATION INDUSTRY**

Summary. *The article specifies training conditions required for professional communicative competence of future translators in the area of aviation. The goal of training is determined and characterized as a condition which is most effective while training future translators as competent professionals and communicative individuals ready to work in the area of aviation.*

Keywords: training conditions, professional communicative competence, professional orientation, activity in the area of aviation.